

ПИТАННЯ ЕТИМОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА ОНОМАСТИКИ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Аскерова І.А.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ПОХОДЖЕННЯ, СЕМАНТИЧНИЙ ТА ФОРМАЛЬНО- ДЕРИВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПСЛ. **žalb*

*Стаття присвячена історико-етимологічній та семантико-структурній характеристиці лексеми псл. *žalb та її продовжень у сучасній польській мові на загальнослов'янському тлі.*

Ключові слова: етимологія, семантика, внутрішня форма слова, семантична мотивація.

Пропонована розвідка становить фрагмент комплексного вивчення семантики, внутрішньої форми та значеннєвого й формально-дериваційного розвитку назв емоцій у польській мові на загальнослов'янському тлі. Об'єктом для аналізу обрано лексему псл. **žalb* та її континуанти у сучасних слов'янських мовах. Матеріалом для дослідження слугували етимологічні та діалектні словники, історичні, тлумачні, фразеологічні лексикографічні джерела, національний корпус текстів польської мови.

Форма псл. **žalb* реконструюється на множині її безпосередніх відповідників у сучасних слов'янських мовах, а саме: пол. *żal*, чес. *žal*, *žel*, слц. *žial'*, влуж. *žel*, нлуж. *žal*, укр., рос., блр. *жаль*, друс. *жаль*, *жяль*, болг., макед. *жал*, серб. *жао*, хорв. *žao*, слн. *žál* із загальним провідним значенням, що входить до аналізованого мікрополя "смуток, печаль", а також стсл. *ЖАЛЬ* "гробниця". З формальної точки зору апелятив *žal* є транспозиційним парадигматичним девербативним утворенням [6, с. 65].

Загальноприйнятим є етимологічне витлумачення, згідно з яким субстантив псл. **žalb* виводиться з кореня іє. **gēl-* "колоти", "жалити"; "біль" (наприклад, від укусу бджоли), "мука, смерть" (з переходом *ē* в *a*) і споріднений з лит. *gėlá* "біль; жаль", *gėlti* "боліти", *gilti* "жалити"; прус. *gallan* (3. в.) "смерть", нвн. *guālen* "мучити", двн. *guāla* "мука", англ. *swelan* "умирати", вірм. *keł* "налив, виразка" [ЕСУМ 2, с. 186; Шанский, с. 84; Фасмер 2, с. 35; Преобр. 1, с. 221;

Черных 1, с. 291; Pokorny 1, с. 470-471; Boryś, с. 751; Brückner, с. 661; Machek ESJČ, с. 724-725; Holub-Kop., с. 441; Gluhak, с. 704]. Згідно з цією точкою зору, семантичний розвиток апелютива реконструюється як результат метонімічної номінації, а саме: "завдання болю (ушкодження гострим предметом)" → "жаль".

Можливість іншої мотивації виникає у результаті реконструкції семантики псл. *žalěti* як "тліти, горіти, жаритись" на основі північно-слов'янських діалектних форм. Так, І. П. Петльова, аналізуючи рос. діал. *нѣжель* "минулорічна трава на корені, невипалена восени або весною палом", *жѣлеть* "пріти", а також слц. *želiet'* "передчасно досягнути, не досить розвинувшись", пол. *żeliwo* "чавун", розглядає перший субстантив як формацію *ne-* + дієслівна основа *жель* у значенні "палити, тліти", яку авторка реконструює як **žal-*, а дієслово *жѣлеть* "при приготуванні солоду – нагріватись і бродити (про зерно)" виводить із псл. **žalěti* "горіти, пріти". Типологічною семантичною паралеллю є уживання дієслова рос. *гореть* у значенні "пріти або гнисти від самонагрівання". Ці слов'янські рефлексі на **žal-* І. П. Петльова кваліфікує як континуанти кореня іє. **ghel-* "блищати, сяяти; жовтий, зелений, голубий, синій" у його веллярному варіанті **gel-* на ступені подовження кореневого вокалізму **gěl-* [2, с. 44-47].

Праслов'янський характер слів із коренем **žal-* підтверджує низка дієслівних лексем, пор. блр. *жѣлецъ* "горіти без пломеню", *зажѣлецъ* "загорітися без пломеню" [Янкоўскі, с. 71], кашуб. *žalęc* "обвуглювати, випалювати, випікати", *žalić się* "горіти", нлуж. *žalny* "той, що горить" та ін. [5, с. 195].

А. Брюкнер, аналізуючи у своєму етимологічному словнику пол. *żal*, ставить питання: "Чи назва *żal*, як і лат. *urna*, не виникла від "спалення тіл померлих"?" Слушність своєї думки автор підтверджує фіксаціями лужицьких слів з аналізованого мікрополя із *-r* замість *-l*, пор. нлуж. *žar* "жаль", влуж. *žarować* "жаліти", *žaroba* "жалоба" [Brückner, с. 661]. На користь власне такого припущення можуть свідчити екстралінгвальні дані – язичницькі вірування давніх слов'ян, пов'язані з культом вогню. Так, Б. О. Рибаків зазначає, що "поховальні обряди праслов'ян були різноманітними. Поряд із похованням (інгумацією) небіжчиків у скорченому вигляді під плоскими курганними насипами існував обряд спалення покійників, який походить ще з пізнього Трипілья. Кремація померлих дожила до літописця Нестора й описана ним так, що це можна було б віднести і до тшинецьких трупоспалень... Пережитки цього обряду існували ще в його час у XI ст. н. е." [3, с. 252].

Л. Нідерле у своїх "Слов'янських старожитностях" писав, що основу поховального обряду у слов'ян складало трупоспалення, так, як це було і в інших арійських народів [1, с. 225-242]. Слов'яни практикували спалення померлих навіть тоді, коли в сусідній Німеччині під впливом християнства і в результаті заборони Карла Великого воно давно припинилось. У Чехії та Лужицях спалення небіжчиків побутувало ще в X ст., у полабів – у VIII-IX ст., у поляків – у XI ст., на Русі деякі племена спалювали померлих ще в XII ст., а місцями навіть у XIII ст. Описуючи давньослов'янські поховання, дослідник зазначає, що цей обряд полягав у тому, що тіло покійника з плачем (*жалінням*) та співом доставляли на цвинтар до загального вогнища або до окремої могили і спалювали, а попіл, як правило, зсипали в урну. Аналізуючи форми могил та кладовищ, чеський етнограф зауважує, що на півночі, в Новгородській землі, могили називалися *жальниками* "від слова *жалети*" [тж, с. 240].

Семантика язичницького обряду трупоспалення прочитується, на наш погляд, досить прозоро у словах типу пол. *żalik* "урна з попелом померлого" (*popielnica*), *żale*, *żalisko*, *żalnik* "дохристиянські поховання спалених небіжчиків" [SW 8, с. 687-688], *żaleniki* "могили, в яких ховали обвуглені, спелені за допомогою вогню рештки кісток", *żałobki* "богослужіння по померлих у річницю їх смерті" [SGPK 6, с. 433], пол. *żał*, *żałnik*, *żałoba* у значенні "могила" ("*I weszli są między groby, gdzie były zmarłych żałoby*") [Brückner, с. 661].

А. Красінський на початку XIX ст. писав, що "у старослов'янській мові, за Ф. Міклошичем, *żał* означав пагорб, уривистий берег, а отже, і могилу". Автор словника наводить слова Ходаковського: "Я дізнався від селян великого Новгороду, що в околицях цього міста є старовинні гробовища в лісах, яких не визнають православні, бо ті могили не мають хрестів, і називаються вони *żałniki*". "*Żalami* та *żałnikami*, – продовжує А. Красінський, – називалися дохристиянські цвинтарі. Із християнською вірою ввійшло до мови слово *śmentarz* (*caemeterium*), а старослов'янське найменування *żał* отримало сьогоденнє значення" [Kraśiński 2, с. 368]. Пор. також російські діалектні форми: друс. *жаль* "труна, гробовище" [Срезн. 1, с. 845], *жальник*, *жальнік* "убогий будинок", "могильний насип", "місце під ялинкою в ялинику, де зазвичай ховали померлих не хрещеними дітей", "місце давнього поховання, яке, як правило, знаходиться на високому місці і поросле лісом, деревами" [СРНГ 9, с. 68], *жаль* "скудельниця, куди складали трупи, які знаходили на дорозі" [тж].

Викладені вище факти дають підстави вважати, що семантика континуанта псл. **žalь* пов'язана не з ушкодженням гострим предметом, а з горінням, що підтверджує, зокрема, давній спосіб поховання слов'ян-язичників – спалення тіл померлих. Семантичний розвиток псл. **žalь* у значенні негативно конотованого емоційного стану можна відтворити, таким чином, як: "горіння, високотемпературний вплив" → "спричинення болю, у тому числі й душевного". З формального погляду найменування являє собою девербатив від псл. **žalěti* "знищуватись у вогні", що, у свою чергу, зводиться до кореня іє. **g^hher-* / **g^hhor-* "горіти, палати".

Як слушно зауважує Т. О. Черниш, переконливим аргументом на користь етимологічного зв'язку псл. **žal-* із гніздом слів, що об'єднують похідні з коренем *gor-* / *žar-*, є дані нижньолужицької мови, де поряд із фонетичною варіативністю в основах *žal-* / *žar-*, спостерігається стабільність семантики, пор. нлуж. *žal* "горе, досада, туга", *žaloba* (влуж. *žaroba*) "тс. ", *žalob'eňe* "плач, ридання, нарікання", *žalosc*, *žalosc'eňe* "тс. ", *žatwar* "про того, хто в траурі", *žal* "смуток, печаль", *žarba* "сум", *žaroba* "тс. " та ін. [Мука 2, с. 1136-1139]. Семантика наведених вище рефлексів псл. **žal-* свідчить про те, що у слов'янських мовах назви місць поховань із коренем **žal-* співвідносяться із вторинним значенням псл. **žalěti* "оплакувати, бути у траурі" [4, с. 89].

Про можливість переходу "вогонь" → "негативно маркована емоція" свідчить також низка слів у східно- та південнослов'янських мовах, мотивованих семантикою горіння, пор. укр., рос. *печаль*, болг. *печал*, серб. *пèчāl*, макед. *печал* "смуток, журба", що походять від псл. **pečalь* < псл. **pekělь* "смуток, журба" < **pekti* "пекти" [ЕСУМ 4, с. 363; Фасмер 3, с. 254; Преобр. 2, с. 53]; укр., рос., *горе* "душевне переживання, печаль, смуток; обставини, події, що викликають страждання" < **gor-je* < **gorěti* "горіти" [ЕСУМ 1, с. 565; Шанский, с. 60].

У старопольській мові субстантив *žal* мав конкретне значення "зло, прикрість, кривда", пор.: "*Vydzye tego, ktiry vam žal vczynyl, dobrebyum nad nym pomsczyl...*" [Sstp 9, с. 543]. У складі складеного дієслівно-іменного присудка аналізована лексема належала до емоційної лексики, позначаючи "відчувати жаль, співчувати комусь", пор.: "*Iszcz giim tego gest bylo barszo szal*" [тж].

Спільнокореневі вербативи *žalić się*, *žalować się* були полісемічними й уживались зі значеннями "співчувати комусь, оплакувати когось", "засмучуватись, відчувати жаль, прикрість з

якогось приводу", "дорікати собі за щось; скаржитись на когось", "подавати скаргу до суду" [тж, с. 543, 551-558].

До блоку похідних в аналізованій період належали субстантиви типу *nomina essendi żalność* "душевний біль, смуток, печаль, страждання", "жаль за гріхи, розкаяння", "співчуття, милосердя", "нарікання, стогін, плач", "сумна звістка", "кривда, зло", "скрутне становище", "шаленість, божевілля" [тж, с. 551], *nomina actionis żalowanie* "співчуття, милосердя, жалість", "оплакування, вираження смутку й болю з приводу втрати близької людини", "жаль за скоєні гріхи", "позив до суду" [тж, с. 558], *nomina attributiva żalownik* "людина, схильна до нарікань, сварок, чвар" [тж].

Серед прикметникових і дієприкметникових дериватів зафіксовано лексеми, лише перша з яких належить до мікрополя смутку – *żalujący* "такий, який виражає чийсь смуток", *żałowny* "позбавлений розуму, дурний", *żałowany (rok)* "судовий термін, який відбудеться для оскарження у певній справі" [тж].

Аналізований іменник та його похідні в сучасній польській мові функціонують виключно з початковим *ża-*, натомість, як зауважує А. Брюкнер, у XV-XVI ст. існували форми з *że-*, наприклад, *żela* "жаль", *ożelać* "оплакувати когось" [Brückner, с. 661], заст. *żel* "жаль, смуток", *żeleć się* "відчувати жаль" [MSZP, с. 395-396], пор. суч. чes. *žel, želet* з аналогічними сенсами [SSČ, с. 736]. У Біблії лексеми *żałować, żaloba* вживалися по відношенню до скарг, як правило судових, пор. *żałowali są na Żydy, żalując na was* тощо. Вчений також наголошує, що помилково вважати генетично спорідненими лексеми *żał* та *żałomsza, żałomsze* "поминальні обряди" (у XV ст. також "поховання), оскільки останні походять з німені *Seelmesse* "заупокійна служба, панахида" [тж].

Спільнокореневий субстантив *żałność* спочатку означав пісню, яку співали плачки під час похорону. Починаючи з XVI ст., лексема виражає сенс "сердечний жаль, який "вибивається" на поверхню і якого можна розпізнати по обличчю, очах, голосу". *Żal* може бути прихований у серці, а *żałność* завжди має своє зовнішнє вираження, пор.: "*Z każdego kąta żalność człowieka ujmuje, a serce swej pociechy próżno upatruje*", "*Starzec głowę zadumaną skłonił, I twarz zakrył rękami, a gdy ją odstąpił, miała wyraz żalności wielkiej s rozpaczy*" [тж].

Протягом багатовікової історії функціонування в семантичній структурі аналізованого найменування і спільнокореневих лексем не відбулося істотних змін [Linde 6, с. 796-797, 805; SW 8, с. 687], пор.: "*Bolał mój ojciec na mój odjazd niespodziewany, i wielce stroskany*

zachorował z żalu", "*Z żalem porzuciłem dom, w którym tak miłe zabawiałem się*" [ТЖ].

У сучасній польській мові субстантив *żal* відзначається високою активністю вживання серед позначень печалі, журби. Це найменування є полісемічним і тлумачиться у словниках як "відчуття смутку з приводу втрати когось / чогось, з приводу зазнаної невдачі" (*głęboki, szczerzy żal; żal za tym, co minęło*), "жаль, співчуття" (*wyrazić żal; pożegnać się bez żalu*); "розкаяння з приводу зробленого вчинку; докори сумління" (*czuć żal po niewczasie*); "образа, претензія" (*zachować w sercu żal do kogoś*). У формі множини цей апелятив позначає також "скарги, нарікання" та "трени, скорботні елегії, поховальні пісні" (у старопольській літературі). Якщо *żal* виступає в ролі присудка, то має значення "школа" (*zrobiło mi się go żal; żal się Boże "не доведи Господи!"*). Серед пареміологічних одиниць словники фіксують прислів'я *mała strata (szkoda), krótki żal* "невелика біда" [SJPSz 3, с. 1014; БПРС 2, с. 751]. У межах наведених дефініцій нас цікавить передусім перша, оскільки саме це значення об'єднує лексику *żal* із семантичною групою смутку, печалі, журби.

У цьому визначенні звертає на себе увагу конкретизація причини виникнення душевного переживання, тобто людина відчуває жаль не лише коли вона втратила дорогу, близьку для неї особу, цінну річ тощо, а й коли зазнала певної невдачі, розчарувалася в чомусь.

Розглянемо конотації лексики *żal* на основі аналізу її сполучуваності. Атрибутивні контексти свідчать про те, що ця емоція може мати різний вияв інтенсивності, від найменшого (*cichy, krótki, lekki, melancholijny żal*) до максимально сильного (*bezdenne, głęboki, najgłębszy, niepohamowany, niewymowny, ogromny, wielki, zapiekły żal*). Колокації із прикметником *gorzki* засвідчують асоціацію цього стану з гірким смаком, який образно пов'язується з душевним переживанням. Варто зауважити, що, коли подібне словосполучення вживається у множині (*gorzkie żale*), воно позначає в католицькій традиції релігійні пісні, які співаються під час Великого Посту.

Субстантив *żal* утворює конструкції із прийменниками *po, za* на позначення об'єкта / причини цього душевного переживання, пор. *żal po zmarłym / po stracie przyjaciela; "Ogarnął go... żal. Żal za wszystkim, co mija i odpływa"; "Za gniewem wkradł się do serca żal za utraconym szczęściem i żal za chłopcem, za którego życie bym oddała"* [SFJP 2, с. 889]. У поєднанні із прийменником *w* аналізований апелятив позначає емоційний стан людини в жалю, пор. *ktoś jest nieutulony w żalu (po śmierci kogoś)*.

Конструкції "інфінітив / іменник + z żalu" означають "зробити щось / стати якимось у результаті жалю; відчувати жаль": *plakać / oszaleć / umrzeć z żalu; schnąć / usychać z żalu; serce krwawi się / pęka z żalu*. Наведені словосполучення виявляють концептуалізацію цієї емоції як хвороби, від якої людина може навіть померти; при цьому цей біль пов'язується передусім із серцем.

Субстантив *żal* входить у сполучення із прийменником *z*, що позначають стан людини при певній дії, наприклад, *z żalem (w sercu) robić coś / opowiadać / oświadczyć coś / odmówić komuś / żegnać się z kimś*, "**Z jakimże serdecznym żalem żegnałem to miejsce, gdzie tak przyjemnie przemknęły mi godziny**"; "**Z żalem w sercu zwrócił się do Nel, chcąc rozprószyć jej złudzenia**" [SFJP 2, с. 889]. До каузативних конструкцій у польській мові належать *wywołać / budzić / wzbudzać w kimś żal; pogrążyć kogoś w żalu*.

Метафоричні втілення жалю є досить типовими для аналізованої семантичної групи. Так, ця емоція в польській мовній свідомості уявляється як **рідка субстанція**, яка наповнює тіло людини, — *coś napawa kogoś żalem; pogrążyć się w żalu*. Останнє словосполучення свідчить про те, що жаль, подібно як і смуток, існує ніби поза людиною, десь зовні, у природі.

Образ жалю як **звіра, хижака** відображено в колокаціях типу *żal chwytą / pochwyił kogoś, rozdziera komuś piersi / ściska gardło, serce* тощо. Мовний матеріал свідчить про те, що людина може свідомо контролювати й керувати цією емоцією, пор. *przytłumić / stłumić żal*.

Зовнішнє вираження жалю ілюструють приклади *żal maluje się w czyjejs twarzą / w czyichś oczach*. У стані жалю людина, як правило, плаче, пор. *łzy żalu, "Plakalem. Żal mi było pięknej pani..."* (Huelle P. Weiser Dawidek).

Серед дієслівних позначень досліджуваного стану в сучасній польській мові функціонують вербати *żałować* та *żalić się* [SJPSz 3, с. 1014-1015]. Перше дієслово, подібно як і субстантив *żal*, є полісемічним й означає "відчувати жаль, смуток, прикрість, як правило, з приводу втрати когось / чогось, неможливості досягнути щось тощо" (*żałować zgrabionej pamiętki; niczego w życiu nie żałował, "Nie czas żałować róż, gdy płoną lasy"* (J. Słowacki), а також "докоряти собі за щось" (*gorzko żałować swego postępu*), "співчувати комусь" (*nic go nie żałowała, bo sam był sobie winien*), "обмежувати витрати до мінімуму" (*żałować pieniędzy na coś*). Аналізований вербатив виступає також у формулі ввічливості при відмові комусь у чомусь — *bardzo żałuję, ale...* "мені дуже шкода, але..." [Тж, с. 1015]. Аспектуальною парою цього дієслова є лексема *pożałować* [Тж 2, с. 854].

Вербатив *żalić się* в сучасній польській мові безпосередньо не означає емоції, а виражає сенс "скаржитися, нарікати" (*żalić się na swój los / na swoje dzieci*) [тж 3, с. 1014], натомість його префіксальний корелят *rozzalić się* входить до мікрополя смутку, означаючи "відчути жаль, засмутитися" [тж, с. 124].

Від цих дієслів утворено субстантиви типу *nomina actionis* відповідно *pożalowanie, żalenie się* та *rozzalenie* "жаль, смуток". Серед дієприкметникових похідних функціонує лексема *rozzalony* "охоплений смутком, жалем" [тж].

До групи спільнокореневих субстантивів у сучасній польській мові належать апелятиви *żałość* і *żałoba* та похідні від них [тж 3, с. 1014-1015].

Найменування *żałość* у сучасній польській мові означає "туга, печаль" [тж, с. 1015]. Варто зауважити, що ця лексема є дещо архаїчною й уживається переважно в художньому стилі. Сполучуваність цієї назви є подібною до сполучуваності лексеми *żał* – *głęboka, nieopisana, niezmierna, wielka żałość; płakać / nie móc mówić z żałości; żałość bierze / chwyta / przygniata / ściska kogoś* тощо. Від основи цього іменника утворено ад'єктиви *żałosny, żałościwy* зі значенням "печальний, жалісний" (про вигляд, пейзаж тощо), від яких, у свою чергу, походить прислівник *żałośnie* "плачевно, печально".

Найменування *żałoba* функціонує в сучасній польській мові у двох значеннях, перше з яких "жаль, смуток після смерті близької людини; траур, жалоба" належить до мікрополя смутку. На основі цього значення розвинулися два вторинні сенси апелятива, а саме "певний період після смерті близької людини" (*rodzinna żałoba*), а також позначення відповідного одягу або елементів одягу (вуаль, стрічка) чорного кольору, які носять відповідний період після смерті близької людини (*chodzić w żałobie; szyć żałobę*) [тж, с. 1014].

Досліджуваний апелятив мотивує в польській мові субстантиви типу *nomina agentis* *żałobnik* (чол. р.) та *żałobnica* (жін. р.) зі значеннями "учасник(ця) траурної церемонії; плакальник(ця)" [тж 1015]. До ад'єктивного блоку належать похідні *żałobny* "траурний" (*marsz żałobny*) та *żałobliwy* "жалібний". Адвербіальна група представлена дериватами *żałobnie, żałobliwie* "жалібно, сумно" [тж].

Література:

1. Нидерле Л. Славянские древности. – М.: Алтейа, 2001. – 592 с.
2. Петлева И. П. Этимологические заметки по славянской лексике. III // Этимология 1973 / Ред. Ж. Ж. Варбот. – М.: Наука, 1975. – С. 44-47.

3. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. – М.: Наука, 1981. – 606 с.
4. Черныш Т. А. Этимологические гнезда корней с исходным значением горения в славянских языках: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.03 / Институт языковедения им. А. А. Потебни АН УРСР. – К., 1985. – 230 с.
5. Popowska-Taborska H., Boryś W. Leksyka kaszubska na tle słowiańskim. – Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1996. – 434 s.
6. Waszakowa K. Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatacznymi. – Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1996. – 168 s.

Джерела:

- БПРС* – Гессен Д., Стыпула Р. Большой польско-русский словарь. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1998. – Т. 1-2.
- ЕСУМ* – Етимологічний словник української мови: В 7-ми тт. / Гол. ред. О. С. Мельничук. – К.: Наукова думка, 1982-2002. – Т. 1-4.
- Младенов* – Младенов С. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. – София, 1941. – 704 с.
- Мука* – Мука Э. Словарь нижнелужицкого языка и его наречий. – Бауцен: б. в., 1928. – Т. 1-2/3.
- Преобр.* – Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1959. – Т. 1-2.
- Срезн.* – Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. – СПб., 1893-1912. – Т. 1-3.
- СРНГ* – Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф. П. Филина и Ф. П. Сороколетова. – Л.: Наука, 1961-1999. – Вып. 1-33.
- Фасмер* – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – М.: Прогресс, 1964-1973. – Т. 1-4.
- Цыганенко* – Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка. – К.: Радянська школа, 1989. – 511 с.
- Черных* – Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка. – М.: Русский язык, 2001. – Т. 1-2.
- Шанский* – Шанский Н. М., Боброва Г. А. Этимологический словарь русского языка. – М.: Прозерпина, 1994. – 400 с.
- ЭСБМ* – Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / Рэд. В. У. Мартынаў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1978-1991. – Т. 1-7.

ЭСЯ – Этимологический словарь славянских языков: Праoslavянский лексический фонд / Под общ. ред. О. Н. Трубачева. – М.: Наука, 1974-2001. – Вып. 1-24.

Янкоўскі – Янкоўскі Ф. М. Дыялектны слоўнік беларускай мовы. – Мінск: Вид. АН БССР, 1960. – 236 с.

Bańkowski – Bańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego. – Warszawa: PWN, 2000. – Т. 1-2.

Boryś – Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2005. – 864 s.

Brückner – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1970. – 806 s.

Gluhak – Gluhak A. Hrvatski etimološki rječnik. – Zagreb: A. Cesarec, 1993. – 832 s.

Holub-Kop. – Holub J., Kopečný F. Etymologický slovník jazyka českého. – Praha: SNU, 1952. – 575 s.

Krasiński – Krasiński A. St. Słownik synonimów polskich. – Kraków: Akademia Umiejętności, 1885. – Т. 1-2.

Linde – Linde S. B. Słownik języka polskiego. – Lwów: W drukarni Zakładu Ossolińskich, 1854-1860. – Т. 1-6.

Machek ESJČ – Machek V. Etymologický slovník jazyka českého. – Praha: ČSAV, 1968. – 866 s.

Machek ESJČS – Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. – Praha: ČSAV, 1957. – 627 s.

MSZP – Mały słownik zaginionej polszczyzny / Red. naukowy F. Wysocka. – Kraków: Wydawnictwo Lexis, 2003. – 397 s.

NKJP – Narodowy korpus języka polskiego. Электронний режим доступу: <http://nkjp.pl>

NKPP – Nowa księga przysłów polskich / Red. nac. J. Krzyżanowski. – Warszawa: PIW, 1969-1978. – Т. 1-4.

Pokorny – Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. – Bern etc.: Francke, 1959-1965. – В. 1-2.

SEK – Boryś W., Popowska-Taborska H. Słownik etymologiczny kaszubszczyzny. – Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1994-2004. – Т. 1-4.

SFJP – Słownik frazeologiczny języka polskiego / Pod red. S. Skorupki. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1974. – Т. 1-2.

SGPK – Karłowicz J. Słownik gwar polskich. – Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900-1911. – Т. 1-6.

SJPSz – Słownik języka polskiego / Pod red. M. Szymczaka. – Warszawa: PWN, 1995. – Т. 1-3.

Skaszub – Sychta B. Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej. – Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1967-1976. – T. 1-5.

Sławski – Sławski F. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków: TMPJ, 1952-1978. – T. 1-5.

SP – Słownik Prasłowiański. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PAN, 1974-2001. – T. 1-8.

SP XVI – Słownik polszczyzny XVI wieku / Pod red. R. Mayenowej. – Wrocław etc: PAN, 1966-2004. – T. 1-31.

SSČ – Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost / Hlavní redakce J. Filipce, F. Daneš. – Praha: Academia, 1978. – 800 s.

Sstp – Słownik Staropolski / Pod red. S. Urbańczyka. – Wrocław etc.: PAN, 1953-2001. – T. 1-11.

SW – Słownik języka polskiego / Ułoż. pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego. – Warszawa: Nakładem prenumeratorów w drukarni E. Lubowskiego i S-ki, 1900-1927. – T. 1-8.

Swil – Słownik języka polskiego ... do podręcznego użytku wypracowany przez A. Zdanowicza, M. Szyszkę, J. Filipowicza etc. – Wilno: Wydany staraniem i kosztem M. Orgelbranda, 1861. – T. 1-2.

*Аскерова И.А. Происхождение, семантическое и формально-деривационное развитие псл. *žalb. Статья посвящена историко-этимологической и семантико-структурной характеристике лексемы псл. *žalb и ее континуантов в современном польском языке на общеславянском фоне.*

Ключевые слова: этимология, семантика, внутренняя форма слова, семантическая мотивация.

*Askerova I.A. Proslavic lexem *žalb semantical and formal-derivative development and origin. The article is dedicated to historical, etymological and semantic-structural analysis of lexem *žalb and its contunuates in the modern polsih language in the common Slavic background.*

Key words: semantics, etymology, inner form of the word, semantic motivation.